

"שאל סבר מלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ודוד סבר מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה"

מגן אגרי האיטליני "כיפה"

הרב אישע אבינ

נכון! דווקא הצייר, שמעוות במקצת את האמת החיצונית, ומוסיף לה תפאורה - הוא שמגלה את עומק המציאות, הוא שחושף את מה שנמצא באנשים, בלבם, במחשבתם! לכן כאשר אנו נפגשים במדרשים מעין אלה, אנו צריכים לשאול את עצמנו, מה רצו חז"ל במשל הזה לבאר לנו. לגבי המדרש הספציפי שמובא בסנהדרין דף יט ב שמעתי פעם מהרב שמעון קליין (ר"מ בישיבת בית אל) שפירש, שהמדרש בא להסביר לנו מדוע שאול הסתכל בעין רעה על כל מה שעשה דוד בשבילו, ואף על מלחמתו בפלשתים ועל נצחונו על גלית, ובאמת טענת יהונתן "וכי מעשיו טוב לך מאוד" (שמואל א' יט, ד) נכונה! אלא ששאלו הסתכל על כל מה שעשה דוד עבורו "כמלווה", כיון שלבסוף דוד יקח ממנו את המלכות, ונמצא שכל מה שדוד בנה - בשביל עצמו בנה! ואין הוא מעוניין כלל לעזור למלכות שאול! לכן דווקא ככל שדוד התאמץ יותר - כך שאול שנא אותו יותר, כי הוא ראה בזה מלווה! חז"ל הכניסו את הרעיון הזה במשל על קידושי מיכל. דוד טען שיש כאן "פרוטה" כיוון שבאמת ראה בכל מעשיו נאמנות למלכות שאול, והוא אכן נתן משהו לשאול. מנגד, טען שאול שהכל "מלווה" ואין הוא נותן לו כלום.

מגן אגרי האיטליני "מורשה"

הרב יובל שרלו

זו אכן סוגיה תמוהה מאוד. איני מכיר התייחסות מפורשת של משהו. הכיוון הכללי הוא דרשה הקשורה לעיקר וטפל, לאמור: יש כאן דבר מה עיקרי (הנישואין במלך) ודבר מה טפל (הניצחון והמעמד במלחמה) והשאלה היא מה המוקד. שאלה זו מבוטאת במלווה (העיקרי) והפרוטה (המשני).

אביש

אנכי הקטן לא הצלחתי להבין היכן מתחילה הקושיא. לאף אחד מחכמי התלמוד לא היתה מסורת-אבות על דיונים הלכתיים בין שאול ודוד. יתר על כן, אפילו כאשר חז"ל נותנים תיאורים "היסטוריים" על דוד ובית דינו, או על דוד שמנגן בכינור בחצות הלילה, לא באו אלא ללמד אותנו כיצד להתייחס לגדולי האומה וכיצד ראוי שאפילו המלך יתייחס לפוסקי ההלכה. מי שהופך משלים מוסריים ל"עובדות היסטוריות", לא מגדיל את אמונת-חכמים. אולי להיפך.

יא"י

מלכות שאול מלכות ארעי - אין בו דופי לכן לא נמשכה מלכותו. הוא יונק מן השאיפה לשלמות (גבוה מכל ישראל) שלעולם אינה ממומשת. דוד הוא הקטן מייסד מלכות עולם על ידי צעידה בצעדים קטנים ופרוטה מצטרפת לפרוטה עד הרכוש הגדול. וזהו הפרדוכס של שאול: היות ודעתו על המלוה (הגדול) דווקא משום כך אינה מקודשת! ואפשר להרחיב במקורות אך דומני שזה הכיוון הלוקח את הרציונל של המחלוקת ההלכתית וישם אותו או מוצא אותו בדמותם של שני האישים המקראיים.

אני גם בכל לבי מאמין שהם חיו בעולם של הלכה, ש"עלי מסר לשמואל, שמואל לדוד, ודוד לאחיה השילוני, ואחיה לאליהו... ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה". בשבילי, הויכוח ההלכתי שחז"ל מתוכחים, אם "המקדש במלוה ופרוטה דעתו אמלוה ואינה מקודשת" כדעתו של שאול, בקידושי מיכל לדוד, או ש"דעתו אפרוטה ומקודשת" כדעתו של דוד, הוא הרבה יותר ממשי, והולם הרבה יותר את מגמתו האמתית של הפסוק: "תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים" (סנהדרין יט): מאשר הויכוח בקונקורדנציה מנדלקרן מהי המשמעות האמתית של הפועל א-ר-ש שבו משתמש כאן המקרא, אם הוא א-ר-ס כמו ב"אריס" או א-ר-ש כמו ב"ארשת" (אף כי אינני מזלזל כלל בעיון זה).

ולדוגמא: כשבנחמיה ח, י הזכירו חז"ל (ביצה טו): מצות עירובי תבשילין, אני מתעורר מכך להרהור, האם באותו מעמד תקנו כל מצות עירובי תבשילין, כלומר את הגזירה שלא לבשל מיום טוב לשבת וכל הנאמר שם בגמרא,

וכן לפסוק י"ג אני שואל את עצמי, האם זהו היום שגזרו בו שלא לקבל עדים מן המנחה ולמעלה ביום א' של ראש השנה ולנהוג בו שני ימים טובים (ביצה ו. רש"י ד"ה מימות עזרא)?

וכן אני מהרהר שם במה שאמרו חז"ל על פסוק י"ז (ערכין לב): בענין קידוש הארץ, וזה מעסיק את מחשבותי הרבה יותר.

שני סוגי ארועים מעצבים את חיי ישראל והתנהלותו ההיסטורית מדור דור: המעשים הגדולים והעצומים בהם ניכרת יד ה' בכל צעד וצעד, תהליכים ניסיים חובקי עולם בהם ניכרת חתימת ידו של אדון כל המעשים ברוך הוא, ומעשים קטנים יום יומיים הנעשים בידי אדם ומקדמים את עמנו עקב בצד אגודל ליעדיו העצומים והנשגבים. המעשים הגדולים והעצומים אין נתונים הם בידי אדם, וברצות בורא העולם ומנהיגו מדלג עימנו, והעולם עמו, דילוג גבה קומה וארוך טווח לעבר תיקון עולם במלכות שדי, ואין לו לאדם אלא לפעול עם אל ולנצל את שעת הכושר.

אולם המעשים הקטנים היום יומיים בחיזוק התורה, בהתיישבות ובביטחון, הנם בידי אדם ובהן צריך הוא לפעול ליזום ולהוביל כל ימיו - דומים המהלכים ההיסטוריים העצומים למלוה בו מקבל האדם סכום כספי גדול בבת אחת, ולעומתם העשייה היום יומית לטיפול בתוצרים בזויים שאין בה אלא שווה פרוטה בדוחק, ואף זאת שלא לדעת כולם.

אדם הרוצה להידבק בבית המלוכה ולהוביל את ישראל חייב לתת דעתו על העבודה השחורה והקטנה שהיא היא הנתונה בידי אדם מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה, שאם לא כן אין קידושו קידושין ואין הוא יכול להשתלב בהנהגת העם ליעדיו העצומים. זהו עומק ההבדל בין תפיסת שאול המבטיחה 'עושר גדול', הרוצה לזבוח את כבשי עמלק ולהרוג את אגג ברוב עם בבחינת משכמו ומעלה גבוה מעל העם שדעתו על המלוה ולא על הפרוטה, לתפיסת דוד ההולך בקטנות ובונה את ממלכתו עקב בצד אגודל.

י"א הרעב"א (א"כ ס"א י')

...והיה סבור שאלו שהמקדש במלוה ופרוטה דעתיה אמונה והמקדש במלוה אינה מקודשת... ודוד היה סבור שדעתו אפרוטה... ונראה לי שסייע הדעת הזו ואף על פי שלא גלו אותו חכמים שם מה ששלח דוד לאיש צפת לאמר תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים, ומה נורך היה לו להזכיר כאן צמה אירסה אילולי שהיא עיקר הטענה שנחלקו צה הדעות שדעת שאול שלא קדשה צהן לפי שאינו שוים כלום ודוד היה אומר שצהן קדשה וכסף היו שוין להאכילה לכלבים.